

Families Kruit en Schieman realiseren succesvolle bedrijfsopvolging buiten de familie

Samen werken op de Zonneboog

Foto's Dick Boschloo

In de herfst van 1971 ploegde Lex Kruit voor het eerst de klei aan de Zeebiesweg nabij Lelystad. Met zijn vrouw Janny startte hij op een nieuwe boerderij in de weidse Flevopolder. Intussen is de Zonneboog flink gegroeid en bijna overgenomen door Martijn Schieman en zijn vrouw Monique. Geen familie, maar het lijkt wél zo. Lex Kruit: "De overname moest voor Martijn wel te dragen zijn."

De Zonneboog is een groot akkerbouwbedrijf van 100 hectare met een flink aandeel vollegrondsgroente en daarnaast zoogkoeien. Dit jaar zorgt het natte weer tijdens de oogstperiode voor hollen of stilstaan. Lex Kruit: "Gisteren hebben we tot laat in de avond aardappelen gerooid. Daarna heeft Martijn de hele nacht, tot 6 uur 's ochtends, groenbemesters ingezaaid." Martijn Schieman beaamt het tevreden. "Vandaag wordt het weer nat, dan kan ik niet inzaaien. Nu zit het maar in de grond." De natte herfst is wel een prima moment om even te gaan kijken op de Bejodagen. Collega's uit de polder komen hem 's middags halen voor een bezoek aan de open dagen van het zaadteeltbedrijf in Warmenhuizen. "Zo blijf ik op de hoogte van de nieuwe rassen, en het is nog gezellig ook."

Twintig jaar geleden kwam Martijn Schieman als zestienjarige op de Zonneboog. Janny Kruit had destijds zijn vader ontmoet, die directeur was van de Warmonderhof, de school voor biologisch-dynamische landbouw. "Hij vroeg me letterlijk: 'Weet je nog een plek voor mijn zoon om te

wonen, als hij op de MAS in Lelystad gaat? Hij heeft een gouden hart en gouden handen.' Dat laatste zei hij wel drie keer, daarom heb ik dat zo goed onthouden."

Martijn wilde niet net als zijn broer bij zijn vader op school, dus ging hij inwonen bij de familie Kruit. "Hij kwam en is nooit meer weggegaan," glundert Lex. Janny ziet het nog voor zich: "Hij fietste uit school naar huis, met een dikke aktetas met huiswerk achterop. Die tas kwam nooit van de fiets. Eenmaal op het erf wilde Martijn direct meedoen."

Pioniers in de polder

De familie Kruit behoort tot de startende boeren en tuinders in de nieuwe Flevopolder. "Eerst woonden we nog in een woonwagen. In een kaal landschap - je kon zo over het bos hiernaast heen kijken. In 1972 is het huidige huis gebouwd. Je begon helemaal opnieuw, er waren geen gebouwen, niks."

Twaalf jaar lang werkten Lex en Janny als gangbare boeren op hun nieuwe boerderij. "Het was prima grond, alles ging zo makkelijk hier. Ik werd een ervaren kleiboer." Want Lex Kruit kwam helemaal niet van de klei. Hij groeide op een de boerderij in het Overijsselse Sibculo, met zand- en dalgrond. "We hadden thuis akkerbouw met een veenkoloniaal bouwplan. Ik was de enige van de zeven kinderen die zeker wist dat ik boer wilde worden."

Na de lagere school moest Lex naar de HBS, maar het binnen zitten beviel slecht. "Ik hoefde maar drie jaar te blij-

Lex Kruit:
"De maatschap is een prachtige vorm omdat je je intenties kunt vormgeven. De formule werkt."

ven, dan mocht ik naar de landbouwwinterschool. Dat was makkelijk, in oktober of november startte de school en in de lente was het weer afgelopen. Dat hield ik wel vol." Omdat zijn vader vroeg is overleden, was Lex op zijn achttiende al boer. "Samen met mijn moeder in de maatschap, thuis op 55 hectare."

De geplande bedrijfsovername in Sibculo bleek moeilijk, omdat Lex er niet in slaagde zijn broers en zus uit te kopen. De Flevopolder trok. Lex: "Ik ging wel eens kijken in de polder, en dan zag ik zulke mooie bieten staan. Geweldig! Maar ik was te jong."

Omschakelmerk

De maatschappelijke veranderingen in de jaren '70 gingen niet ongemerkt aan Lex en Janny Kruit voorbij. "We gingen rondkijken, we werden toch wat onrustig over de manier waarop we werkten. Alternatieve manieren trokken ons wel aan." Janny en Lex kwamen in aanraking met de biologisch-dynamische landbouw. "Het voelde goed. We volgden een cursus in kosmologie en biologisch-dynamisch boeren paste erbij. En EKO was toen nog niet echt groot." Maatschap Kruit schakelde in fasen om, telkens een blok erbij. "We begonnen met de tarwe en kregen daar toen nog een omschakelmerk voor, Biodyn."

Het omschakelmerk Biodyn is inmiddels afgeschaft. Ook voor Lex paste biologisch-dynamisch werken goed bij zijn ideeën en werkwijze over boeren met oog voor de aarde. "Ik wilde het wel bedrijfsmatig proberen, zonder hulpmiddelen toch een goed product neerzetten. Ik was altijd lid van de tarwestudieclub. Dat was echt een race wie de hoogste opbrengst kon halen. Na de omschakeling haalde ik niet meer de hoogste opbrengsten per hectare, maar wel het hoogste rendement. Een heel hoge opbrengst haalden mijn gangbare mede-studieclubleden namelijk met dertien bewerkingen! Ik zaaide alleen nog maar, egde en oogste. Ik ben maar gestopt met de tarwestudieclub en heb mijn energie op andere dingen gericht."

Bij de omschakeling bleek ook begin jaren '80 contact met andere biologisch-dynamische boeren en met landbouwvoorlichters onontbeerlijk. "Eelco Schaap ondersteunde ons als voorlichter, hij kwam altijd enthousiast weer terug."

Kweekwerk

In 1984 volgde de volledige omschakeling van de Zonneboog. Lex: "Als laatste gewas met de aardappels. Ik dacht altijd, 'dat kan nooit'. En het was ook vreselijk. Je ziet dat het gewas het niet aankan, dat de Phytophthora erin sluipt. Het greep me echt aan. Nog steeds is het een worsteling om goed biologische aardappels te telen."

Lex is altijd betrokken geweest bij kweekwerk. "Ook voor aardappels. Ik was de eerste die biologische pootaardappelen ging telen. Biologische pootaardappelen waren er gewoon niet, we werkten allemaal met gangbaar pootgoed. Toch raar, als je vanaf het begin al een sterk gewas wil hebben met zo veel mogelijk resistentie tegen ziekten."

Ondertussen is Lex gewend aan de plantenziekten die soms hard toeslaan in een biologische teelt. "Ik heb ermee leren werken, je gewas is gewoon niet altijd goed. Gelukkig zijn dat de uitzonderingen." De vruchtbare poldergrond helpt om gewassen goed te laten groeien. "Sinds we zes jaar geleden de grond hebben gediëpplod, is het bijna potgrond. De klei plakt niet meer." Martijn lacht. "We kunnen het zo in zakjes stoppen."

Nieuwe generatie

Bijzonder op de Zonneboog is de soepele bedrijfsovername door een nieuwe generatie boeren: Martijn en Moni-

Martijn Schieman:
"Nu wil ik het bedrijfsmatiger aanpakken, goed kijken hoe we het vee beter kunnen vermarkten."

que. Van buiten de familie, want de twee kinderen van Lex en Janny hadden geen belangstelling voor het boerenbedrijf. Martijn Schieman kwam al vroeg in beeld. "Als jongen werkte ik vaak bij een keuterboertje in Brabant, 14 of 15 was ik toen. Die man deed het echt ouderwets. Met een vorkje mestscheppen en zelf uitrijden. Dus ik wilde ook boer worden. Terwijl ik in Lelystad op school zat, was ik hier in loondienst."

Janny stelde de belangrijke vraag gewoon onder het werk. "Ik vroeg hem wat hij het liefste wilde. Boer worden. Hoe lijkt het je om in de maatschap te gaan?" Lex is ervan overtuigd dat je op tijd moet beginnen met bedrijfsovername. "En dan niet in loondienst, maar als maat in de maatschap. Wij wilden serieus aftasten of die formule past. Of je goed van elkaar kan leren. Dat ging heel goed."

Het aandeel in de maatschap is geleidelijk verschoven; in het begin hadden Janny, Lex en Martijn ieder een derde van de maatschap, nu hebben Martijn en Monique 80% en Lex 20%. Aan de Bronsweg is enkele jaren geleden een extra bedrijf aangekocht, met 9 hectare zavelgrond. Eerst woonden Martijn en Monique op dat erf, sinds 2001 Lex en Janny. Op het verhuismoment is Janny uit de maatschap getreden. "Dat moest van de boekhouder, ik ben de enige boerin die vervroegd met pensioen is gegaan." Lex: "Nu leidt Martijn het bedrijf. Deze winter ga ik waarschijnlijk helemaal uit de maatschap."

Overname

Het is een logisch gevolg van een en ander, maar het is een overgang die nog even goed besproken moet worden. Dat bespreken blijkt cruciaal voor de goede samenwerking en overname. Elke maand houden de maten van de Zonneboog een 'praatavond'. Bijvoorbeeld over hoe het loopt op het bedrijf, over de biologisch-dynamisch preparaten, of over nieuwe teelten. Maar ook over de overname. Martijn is overtuigd van het nut: "Je verandert beiden, je blijft praten. Er zijn grote veranderingen; mijn vrouw komt bijvoorbeeld in de maatschap. Je moet alles bespreekbaar maken. Na elke studieavond ging ik altijd blij naar huis."

Ook de intentie om het bedrijf aan een nieuwe generatie te gunnen, bleek belangrijk. Lex: "We wilden het voor Martijn dragelijk maken om het bedrijf over te nemen. En we wilden het bedrijf het liefst biologisch laten. In de maatschapsakte en de overdrachtsakte is dat ook zo omschreven. Maar wel met ruimte voor de nieuwe ondernemer om vrij te kiezen voor biologisch of niet."

De kinderen Kruit stemden ermee in. "We hielden ze op de hoogte van het overnameproces. Maar dat bleek al snel niet meer nodig, hoewel ze het leuk vinden erover te horen en we ze nog steeds bijpraten." Lex ziet de voordelen van een maatschap. "Het bleek een prachtige vorm. Je kunt je intenties vormgeven. En je kunt er per persoon in- of uittraden." Natuurlijk blijft een persoonlijke 'klik' nodig naast de hel- ➤

OPVOLGING

Bedrijfsopvolging en bedrijfscontinuïteit is het thema van de winterconferentie van de BD vereniging op 2 maart 2011 in Merksplas (België) en op 16 maart 2011 in Dronten. U bent van harte welkom om de ervaringen van de Zonneboog en andere boeren en tuinders te horen. Meer info: www.bdvereniging.nl

Janny licht de oude toewijzingsprocedure voor de polder toe, terwijl Martijn en Monique geamuseerd meeluisteren aan de keukentafel. "Je mocht solliciteren op een bedrijf in de polder als je minimaal 26 jaar was, getrouwd en minstens de MAS had doorlopen. Toen we eenmaal oud genoeg en verloofd waren, solliciteerden we op een plekje in het nieuwe land. De ambtenaar die de gesprekken met ons voerde, deed het voor het eerst zelf en het ging er heel hiërarchisch aan toe. Hij vond Lex te jong en onervaren, terwijl die met zijn moeder al jaren zelfstandig een bedrijf leidde!" Lex besloot te wachten op een volgende kans. Dat was een gok, maar gelukkig bood de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders de familie Kruit later een groter blok van 60 hectare aan. De pionierende akkerbouwers in de polder zochten elkaar snel op. Al sinds 1972 werkt de Zonneboog samen met de achterbuurman, ook met een groot akkerbouwbedrijf. Lex met de vader en Martijn met de zoon, Arendleen Hoekstra, die ook biologisch is gaan telen. Martijn: "We hebben samen machines, helpen elkaar met werk. Dat is heel makkelijk. Ik heb wel wat met mechanisatie en samen overleggen we wat we aanschaffen. Dan koop je makkelijk beter spul."

Bedrijfsgegevens

De Zonneboog, Lelystad

Areaal: 100 hectare

Teelten: pootaardappelen en consumptieaardappelen, tuinbonen, boerenkool en bloemkool, suikermais, wortelen (industrie en versteelt), zaauien en consumptie-uien, spinazie (zaadteelt en versteelt) zomertarwe, spelt en groenbemesters.

Grondsoort: humeuze klei, na diep ploegen 45% afslibbaar en 7 tot 11% organische stof.

Aan de Bronsweg 9 hectare zavelgrond. Gebruik van circa 600 hectare natuurgebieden rondom Lelystad, zoals het Hulkesteijnse Bos, voor beweiding van de 20 Limousin runderen

Arbeid: 1,5 VAK plus scholieren en uitzendkrachten in het seizoen

Afzet: Bioslect, Greenorganics, Naturelle, Agrifirm

www.demeter-bd.nl, klik op 'bedrijven'

Van links naar rechts: Lex en Janny Kruit, Martijn en Monique Schieman

Mest van eigen bedrijf

Martijn en Monique hebben duidelijke ambities. "Natuurlijk wil ik een goede kwaliteit groente telen," stelt Martijn. De afzet van de Zonneboog is gericht op de verwerkende industrie en de supermarkten, gedeeltelijk op contract en gedeeltelijk vrij. "Dan komt onze schaal goed van pas: we kunnen onze hectares goed gebruiken. Ook voor de industrie en de supermarkten heb je goede kwaliteit biologische producten nodig. Wij leveren aan Bioselect, Green Organics, Agrifim, Naturelle of bijvoorbeeld diepvriesfabrikant Oerlemans. Oerlemans heeft ook interesse in biologisch-dynamische producten."

De groenteteelten lopen nu aardig, dus is het tijd voor nieuwe ambities. "Onze aandacht voor het vee stond op een laag pitje. We hebben wat oudere stallen en de vleesprijzen waren ook slecht, dus we hebben dieren verkocht. Maar we willen er weer meer mee. We zijn natuurlijk gestart om onze eigen mest te krijgen, en we zijn blij met koeien op het eigen bedrijf die de mest leveren. Nu wil ik het bedrijfsmatiger aanpakken, goed kijken hoe we het vee beter kunnen vermarkten."

De grote, bruine Limousin zoogkoeien worden extensief gehouden. In de winter staan ze in de potstal op het erf, maar in de lente, zomer en herfst weiden ze in de uitgestrekte natuurgebieden rondom Lelystad. Samen met het vee van de Stadsboerderij Almere van Tom Saat en Tineke van den Berg onderhouden de Limousins van de Zonneboog onder andere de natuur in het Hulkesteinse Bos. Twintig zoogkoeien leveren niet voldoende mest voor 100 hectare. De rest van de benodigde mest koopt Martijn aan, onder andere bij biologische geitenbedrijven en kippenhouders. "In het begin was vleesveehouden moeilijk voor ons als akkerbouwers, we hadden er geen verstand van. Frits Pelgrim heeft ons eigenlijk alles geleerd over vleesvee," vertelt Janny.

Ambities

Monique geeft les op school en ontvangt iedere maand wel een groepje scholieren op de Zonneboog. "Die educatieve tak wil ik wel verder uitbouwen. Ik merk dat heel veel mensen heel weinig van de landbouw weten. Het is leuk om ze dat te laten zien." Ook andere bezoekers, zoals groepjes Japanners, zijn welkom op de Zonneboog.

De ambities passen heel goed bij de jonge ondernemers. Lex: "Martijn doet het anders dan ik, soms vind ik dingen goed, soms denk ik: zo zou ik het nooit doen. Voor mij is het nu te druk. Zoveel teelten, dat geeft een spanningsveld. Maar toen ik jong was, teelde ik ook steeds nieuwe gewassen." Martijn: "Ieder jaar hadden we wel een nieuw gewas, we experimenteerden met teelten. Ik vind nieuwe gewassen en nieuwe ontwikkelingen in mechanisatie wel leuk, een goede uitdaging." Lex: "Ik doe kweekwerk, en dan kijken we ook of niet-hybride rassen goed presteren. Maar niet-hybride rassen van bijvoorbeeld bloemkool krijgen we niet verkocht. Handelaren en afnemers bepalen toch mee wat je wel en niet kan telen."

dere communicatie. "Wat je in elkaars werk waardeert of waar je je aan ergert, je moet elkaar wel liggen. Maar de formule werkt."

Met vier jonge kinderen, waarvan de jongste bijna naar school gaat, groeit Monique steeds meer in het bedrijf. En hoewel geen familie, is de band na zo lang intensief samenwerken vergelijkbaar. Dochtertje Noor smeert ijverig broodjes voor 'opa Lex' als hij even de straat schoonmaakt van de moddersporen van de aardappeloogst. "Opa Lex wil honing op zijn brood," weet ze.

Levendig

Bijna dertig jaar biologisch-dynamisch boeren heeft successen en moeilijke dingen laten zien. Het ideaal van een gemengde bedrijfsvoering op eigen bedrijf bijvoorbeeld bleek moeilijk. Janny: "Het ideale familiebedrijf, gemengd, we hebben er hard voor gewerkt. Te hard, denk ik soms. We zijn natuurlijk begonnen met vleesvee omdat we eigen mest wilden hebben, de kringloop op ons bedrijf wilden sluiten. Het was misschien een brug te ver, met vee omgaan moet je leren. Het inkomen haal je van de akker. En dan moet je stro en voer binnenhalen op momenten dat je het ook in de akkerbouw heel druk hebt. Ik vind dat echt een dilemma in de biologisch-dynamische landbouw: je moet alles weten van vee en alles van akkerbouw en tuinbouw en ook nog je tijd goed verdelen. Met echte aandacht voor elke tak gaat het vast beter."

Op de Zonneboog werken de maten met de biologisch-dynamische preparaten. Lex: "Dat geeft prachtige momenten. Spuiten van het versterkende kiezelpreparaat bij de opkomende zon. Wat een energie geeft dat! Maar zulke momenten zijn zeldzaam. Soms heb je te weinig tijd voor de dingen die je zou willen doen."

De Zonneboog zal biologisch-dynamisch voortgezet worden. "De kennis hierover kreeg ik natuurlijk als vanzelf mee," zegt Martijn.

Alle aspecten vereisen wel veel aandacht. Monique: "Soms lukt het niet, en dan denk ik: voldoen we dan wel aan de verwachtingen die een consument van biologische en biologisch-dynamische producten heeft?" Janny stelt haar gerust: "Dat je je dat afvraagt, lijkt me al goed. In de landbouw gaat niet alles goed, er spelen krachten van groei en ontwikkeling. Als er geen beweging en ontwikkeling meer in je bedrijf zit, dan wordt het een recept, dan ben je pas ten dode opgeschreven."

De nieuwe manier van certificeren van het biologisch-dynamische Demeter-keurmerk, waarbij boeren een lijst aan ontwikkelingspunten met elkaar bespreken en scoren, kan haar volle instemming wegdragen. "Met die score zie je ook de individuele boeren en hun verschillen, dat is mooi. Het blijft levendig. Eigenlijk is de weg het doel." Lex vult zijn vrouw aan: "Het klopt economisch nooit helemaal met je filosofie, met je ideaal. Je komt in tijdnood, de balans vinden tussen rust en actie is moeilijk. We hebben veel moeten geven, maar biologisch boeren is een leuk vak waar ik nog steeds van geniet." ■

Janny Kruit:
"Als er geen beweging meer in je bedrijf zit, dan wordt het een recept. Dan ben je pas ten dode opgeschreven."

